

Πανεκπαιδευτικό κίνημα (Το κατάλαβε κανείς;)

Στο δρόμο του αγώνα τραβήξαν ξανά

Περίπου τρία χρόνια τώρα το ελληνικό κοινό επιδίδεται στο νέο καλοκαιρινό παιχνίδι “Τι θα γίνει το Σεπτέμβρη;”, το οποίο θέλει τουλάχιστον δύο ο παίκτες. Ο ένας παίκτης αναφωνεί μεγαλοφώνως τη φράση “τι θα γίνει το Σεπτέμβρη”, ακολουθούμενη από θαυμαστικό ή ερωτηματικό (συντάσσεται και τα δύο μαζί), ενώ οι μερακλήδες προσθέτουν και ένα “ε, ρε” στην αρχή. “Ε, ρε τι έχει να γίνει τον Σεπτέμβρη!”. Το κοινό τότε διαλέγει μέσα από μια γκάμα απαντήσεων: “Χαμός”, “δεν φτάνει η κυβέρνηση ως τον Οκτώβριο”, κλπ, ή συνήθως απαντάνε με την ίδια ερώτηση, “τι έχει να γίνει τον Σεπτέμβρη” κουνώντας το κεφάλι. Ο δεύτερος γύρος είναι ίδιος με τον πρώτο και ούτω κάθε εξής. Δεν θα πρέπει όμως να είναι κανείς γαλαντόμος στην ειρωνεία απέναντι στα τελετουργικά των αγανακτισμένων τηλεθεατών: η δύναμή τους να επιβάλουν την “τάξη” δεν είναι αμελητέα.

Το πλάνο του “τι θα γίνει τον Σεπτέμβρη” φέτος περιελάμβανε και το χώρο της εκπαίδευσης συνολικά. Υποτίθεται πως οι καθηγητές θα κατέβαιναν σε απεργία διαρκείας, οι δάσκαλοι θα τους ακολουθούσαν, ενώ οι μαθητές θα έκαναν κατάληψη στα σχολεία. Ταυτόχρονα, το διοικητικό προσωπικό των πανεπιστημίων θα έκανε απεργία, ενώ οι καθηγητές πανεπιστημίων θα τους στήριζαν κλείνοντας τα πανεπιστήμια και φυσικά οι φοιτητές θα έβαζαν και αυτοί ένα χεράκι, μιας και η φοιτητική νεολαία είναι πάντα έτοιμη για “κίνημα”. Εν ολίγοις, με πρωτοβουλία των καθηγητών θα ξέσπαγε ένα πραγματικά “παν-εκπαιδευτικό” κίνημα που θα κάλυπτε όλες τις ομάδες, τις βαθμίδες και τα στρώματα του εκπαιδευτικού χώρου. Τέτοιο που οι “φοιτητές του Μάη του '68” θα έμοιαζαν με σεχταριστικές μερικές. Και φυσικά το κίνημα αυτό, όπως και όλα τα “εκπαιδευτικά κινήματα”, θα ενωνόταν με τον “λαό” και τελικά η κυβέρνηση θα έπεφτε, αφήνοντας το δρόμο ανοιχτό σε μια “κυβέρνηση της αριστεράς” (ξέρετε εσείς τώρα).

Πράγματι, οι συνθήκες σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες μοιάζουν ασφυκτικές. Σχολεία κλείνουν, μαζικές απολύσεις καθηγητών, απολύσεις σχεδόν του 50% των εργαζομένων στα πανεπιστήμια, ενώ το “νέο σχολείο” προβλέπει 4 πανελληνίες μέσα σε 3 χρόνια. Το σύνολο της εκπαίδευσης δέχεται ολομέτωπη επίθεση. Εμείς τώρα, από την ασφαλή απόσταση του Οκτώβρη μπορούμε να δούμε πως όντως το ήμισυ των προβλέψεων πραγματοποιήθηκε. Οι καθηγητές την πρώτη μέρα της απεργίας τους πέτυχαν ένα εκπληκτικό 90% συμμετοχής, τα πανεπιστήμια έκλεισαν, ενώ κάποια σχολεία ξεκίνησαν καταλήψεις. Κι όμως: μόνο λίγες μέρες μετά και αντί να τρίζει η καρδέκλα των κυβερνώντων, οι απεργίες των καθηγητών ξεφούσκωσαν μέσα σε λίγα 24ωρα, ενώ τα κλειστά πανεπιστήμια αποσύρθηκαν για τα καλά από τα φώτα της δημοσιότητας. Οι εισαγγελέεις ανέλαβαν να λιώσουν τους καταληψίες μαθητές και το όλο επεισόδιο μπηκε κάτω από τη σκιά του μεγαλείου του κρατικού μονοπωλίου της βίας που “συγκρούεται με τα δύο άκρα”.

Για όποιον έχει κάνει το πέρασμά του από τον φοιτητικό συνδικαλισμό, οι συνθήκες έμοιαζαν να ικανοποιούν τις πιο άγριες και εξτρεμιστικές φαντασιώσεις. Ίσως για πρώτη φορά όλοι οι χώροι της εκπαίδευσης έμοιαζαν να συγκλίνουν προς την ίδια κατεύθυνση. Κι όμως: όσο “ελπιδοφόρα” και αν έμοιαζαν τα πράγματα στις αρχές Σεπτεμβρίου, μέσα σε ελάχιστο χρόνο τα πάντα επέστρεψαν στη συνήθη ζοφερή κατάσταση με τους πρωταγωνιστές να μετράνε άλλη μια ήττα (που φυσικά κανείς δεν την βλέπει ως τέτοια, μιας και “ο μόνος αγώνας που χάνεται είναι αυτός που δεν δίνεται”). Τι έχουν, λοιπόν, τα έρμα (τα εκπαιδευτικά κινήματα) και ψοφάνε; Ένα μέρος της απάντησης μοιάζει προφανές. Οι μικροαστοί που συντασσόντουσαν πίσω από τα διάφορα “συνδικαλιστικά” εκπαιδευτικά αιτήματα τύπου “πτυχία με αξία”, έχουν καιρό τώρα κατάλαβε πως από τη μεταπολιτευτική διαμεσολάβηση δεν έχουν να περιμένουν ψωμί και γι' αυτό γυρνάνε τις πλάτες τους στις κινητοποιήσεις. Κι όμως: η απόσυρση των μικροαστών μοιάζει να μην απαντά ακριβώς. Το πρόβλημα μοιάζει δομικό. Οι αγώνες των φοιτητών, καθηγητών κλπ φαίνεται πως ξεκινάνε όντας ήδη ηττημέ-

νοι. Ας πούμε, λοιπόν, στο σημείο αυτό τι καταλαβαίνουμε από τη διαρκή ήττα των “εκπαιδευτικών κινήσεων” και τη βρεφική θνησιμότητά τους: εδώ και σχεδόν δύο δεκαετίες όποιος προσπαθεί να αναλύσει την κατάσταση στον χώρο της εκπαίδευσης επαναλαμβάνει σχεδόν μονότονα τη διατύπωση της “εκπαιδευτικής κρίσης”. Ο καθένας φυσικά έχει πολύ διαφορετικά πράγματα στο μυαλό του: από την ανάγκη εκσυγχρονισμού και ευθυγράμμισης με τα ευρωπαϊκά μοντέλα μέχρι την ποιότητα των “μούφρων” που παράγονται μετά από 20+ χρόνια εντατικής εκπαίδευσης. Όλοι όμως συμφωνούν στο κομμάτι “κρίση”. Ως αποτέλεσμα, όποιος πέραγε από την καρδέκλα του υπουργού Παιδείας άφησε και ένα νομοσχέδιο εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης βαφτισμένο με το όνομά του. Και φυσικά, ο κάθε νέος υπουργός με τη σειρά του αντικαθιστούσε τις “ριζικές” αλλαγές του προηγούμενου με ακόμα “ριζικότερες”, για να μην πούμε “ριζοσπαστικότερες”. Ακόμα, όσο η Κρίση βαθιάει (η κανονική η κρίση, αυτή με το κεφαλαίο Κ) τόσο η βροχή των “εκπαιδευτικών νομοσχεδίων” γίνεται καιτιγίδα.

Η εκπαίδευση σε ταξικές κοινωνίες

Ας κάνουμε εδώ μια σχηματική ανασκόπηση των εργαλείων που έχουμε κληρονομήσει από τους κινηματικούς προγόνους μας ελπίζοντας πως αυτά θα φωτίσουν το δρόμο μέσα από την σύγχυση της “εκπαιδευτικής κρίσης”. Από τη μια μεριά, έχουμε μια χυδαία μαρξίζουσα ανάλυση: ο καπιταλισμός προσπάθησε να κρατήσει τους εργάτες μακριά από τη γνώση, μιας και η “γνώση είναι δύναμη”. Σύμφωνα με αυτή τη γνώμη η “μαζική εκπαίδευση”, που αποτελεί γνώρισμα των δυτικών χωρών τις τελευταίες δεκαετίες, είναι ένα “κεκτημένο των αγώνων”. Η βλακεία τέτοιων απόψεων είναι προφανής. Άλλωστε, με κάτι τέτοια υπονοείται πως πρέπει να είμαστε όλοι σε συνεχή “αγωνιστική επαγρύπνηση” για να διαφυλάξουμε το δικαίωμά μας να μαθαίνουμε για τους “κακούς Τούρκους”, την “καλή Ελλάδα”, να κάνουμε παρελάσεις σε “εθνικές γιορτές”, εκκλησιασμό, κλπ κλπ. Πιο κοντινή στην πραγματικότητα είναι μια οπτική που προσπαθεί να δει πώς ενσωματώνονται οι εκπαιδευτικοί θεσμοί σε μια ήδη ταξική κοινωνία. Η άποψη αυτή είναι βασισμένη στην έννοια της αναπαραγωγής των τάξεων. Ο καπιταλισμός, που είναι σχέσεις και όχι ένας σωρός από πράγματα, δεν βασίζεται μόνο στην απρόσκοπτη παραγωγή εμπορευμάτων αλλά και στην απρόσκοπτη παραγωγή των σχέσεων που συγκροτούν τις τάξεις. Γιατί ο καπιταλισμός έχει ανάγκη από τους μηχανισμούς εκείνους που θα εξασφαλίζουν πως και στην επόμενη γενιά θα υπάρχουν άνθρωποι ικανοί να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της “διακυβέρνησης”, αλλά και άνθρωποι επαρκώς καταρτισμένοι και χωρίς καμία άλλη επιλογή σε αυτόν τον κόσμο πέρα από το να δουλέψουν για τους προηγούμενους. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ου αιώνα, κατά την περίοδο δηλαδή που το κράτος είχε κατά κύριο λόγο αναλάβει να ρυθμίσει τις ταξικές σχέσεις, το σχολείο και το πανεπιστήμιο έπαιξαν κομβικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία.

Κάτι τέτοιο, χοντρικά, σημαίνει ότι τα παιδιά της εργατικής τάξης θα πρέπει να περάσουν από τη “βασική εκπαίδευση” για να μάθουν τα “βασικά”: πειθαρχία, τιμωρία, τι σημαίνει να είσαι ο πάτος του ανταγωνισμού, τα βασικά από την κρατική εκδοχή της ιστορίας, της θρησκείας και της επιστήμης, κάποια στοιχειώδη για να μην είναι λειτουργικά αναλφάβητα, ώστε να ανταπεξέρχονται στις δουλειές. Φυσικά, το σχολείο θα πρέπει να τα μαντρώνει αρκετές ώρες την ημέρα ώστε να μην είναι πρόβλημα στους εργαζόμενους γονείς τους. Παραπάνω δεν χρειάζεται. Τα παιδιά των εργατών “θα τύχει” μετά να “μην παίρνουν τα γράμματα” και να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους είτε μαθαίνοντας “κάποια τέχνη”, είτε μαθαίνοντας τι σημαίνει να δουλεύεις από τα 13, είτε τέλος πάντων να συνεχίσουν το παρκάρισμα σε κάποια τεχνική σχολή. Οι γόνιοι των αφεντικών, επίσης, δεν κρέμονται ιδιαίτερα από το κρατικό σύστημα εκπαίδευσης. Η γνώση δεν είναι το Α και το Ω της τάξης τους και η αναπαραγωγή της θα γίνει διά της κληρονομιάς. Επειδή όμως καλό είναι να μην είναι και τελείως βλαμμένος κανείς, αν η διαδικασία της γνώσης περνά μέσα από κάποια σχολή της ελίτ όπου τα νε-

αρά μέλη της άρχουσας τάξης θα γνωριστούν μεταξύ τους δημιουργώντας το απαραίτητο δίκτυο, ακόμα καλύτερα. Βέβαια, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν μπορεί να κάνει και θαύματα. Τα όργανα και οι κραιπάλες στους κοιτώνες του Harvard ίσως να είναι πιο χρήσιμα και από αυτό ακόμα το “εκτόπισμα” των καθηγητών. Τέλος, τα μικροαστικά στρώματα είναι εκείνα που πραγματικά κρέμονται από την εκπαίδευση. Μιας και οι γονεϊκές κληρονομίες δεν είναι τέτοιες που να επιτρέπουν ένα καλό φάγωμα, ο μόνος δρόμος για τα παιδιά των μικροαστών είναι να εκπαιδευτούν προκειμένου να μπορέσουν να πάρουν τη δουλειά / το γραφείο / τις επαφές των γονιών. Αυτός είναι και ο λόγος που, ασχέτως της πληθυσμιακής σύνθεσης, τα πανεπιστήμια αναδίδουν τη μυρωδιά της μικροαστικής ιδεολογίας από κάθε πόρο τους.

Φυσικά, το σχέδιο δεν παραμένει σταθερό, ούτε χρονικά ούτε τοπικά, και καθώς διαπλέκεται με την κατά τόπους ιστορία του ταξικού ανταγωνισμού αλλάζει και η μορφή του. Τα βασικά όμως σημεία μένουν τα ίδια. Ωστόσο, είναι γεγονός πως κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα η καπιταλιστική παραγωγή διαχύθηκε τόσο που μια ανάλυση τύπου 19ου αιώνα αφήνει πολλά πράγματα απ’ έξω. “Γιατί το εκπαιδευτικό σύστημα να αντιμετωπίζεται ως κάτι διαφορετικό από το εργοστάσιο;”, αναρωτήθηκαν πολλοί τις ταραγμένες δεκαετίες του ‘60 και του ‘70: και όχι χωρίς να έχουν κάποιο δίκιο. Τα πανεπιστήμια δεν έμειναν απρόσιτα για τα μέλη της εργατικής τάξης, ενώ διάφορες σχολές με μυστήρια ονόματα και ΤΕΙ άνοιξαν για να υποδεχτούν πολλούς από αυτούς. Άλλωστε, το όνειρο της ταξικής κινητικότητας μπορεί να παράξει περισσότερη πειθαρχία και από εκείνη που θα παρήγαγε μια ολόκληρη στρατιωτική μεραρχία. Κι εκεί όμως, πάντα “κάτι γίνεται” κι ο γιος του οικοδόμου “δεν τα καταφέρνει”...

Και να πώς μέσα από τη μικρή μας θεωρητική περιήγηση καταλήξαμε στο αδιέξοδο από το οποίο και ξεκινήσαμε. Αν ο χώρος της εκπαίδευσης είναι ο θεμέλιος λίθος της αναπαραγωγής της ταξικής κοινωνίας, αν οι εργαζόμενοι σε αυτόν κάνουν την πιο κομβική δουλειά για το σύστημα, αν ακόμα και ο “μαθητής” και ο “φοιτητής” (ως τέτοιοι και μόνο) είναι “εργάτες του κοινωνικού εργοστασίου” και αν τέλος “όταν οι προλετάριοι ψιθυρίζουν, η γη τρέμει”, πώς γίνεται και τώρα που οι “προλετάριοι ουρλιάζουν μέσα από τα εκπαιδευτικά μαντριά” να περνούν εντελώς απαρατήρητοι; Άντε κάνα 2λεπτο στα δελτία των ειδήσεων, κι αυτό για να τους φτύσουν κατάμουτρα οι δημοσιογράφοι και να συνεχίσουν με το επόμενο θέμα.

Κι αν κανείς δεν ενδιαφέρεται πλέον;

— α υποστηρίξουμε, έστω και ως υπόθεση εργασίας, το αδιανόητο: κι αν τα σχολεία είναι πλέον άχρηστα στον καπιταλισμό; Κι αν κανείς δεν ενδιαφέρεται πλέον για το αν λειτουργούν ή όχι; Αυτό θα ήταν μια πραγματική “εκπαιδευτική κρίση”. Τόσες σχολικές εκθέσεις για την αξία της “ανθρωπιστικής παιδείας” στα σκουπίδια, τόσες μάνες φουσκωμένες από καμάρι στις ορκωμοσίες θα πρέπει να ξεφουσκώσουν, τόσα όνειρα ανέλιξης θα γίνουν εφιάλτες: ένα πραγματικό σενάριο Αποκάλυψης. Να μία όμως εμπειρική ένδειξη: το κράτος έχει ενιαία στρατηγική. Το υπουργείο “Εθνικής Άμυνας” δεν έχει νομοσχέδια με ονόματα υπουργών να συναγωνίζονται μεταξύ τους, ούτε το “Προστασίας του Πολίτη”: εκτός κι αν το θέμα είναι το ποιος είναι ο πιο φασίστας. Το ελληνικό κράτος δεν αλλάζει τις συμμαχίες του, τους εχθρούς του και τις στρατηγικές του κάθε όποτε γίνονται εκλογές, πόσο μάλλον με τη συχνότητα ανασχηματισμού του υπουργικού συμβουλίου. Κι όμως: οι κατευθύνσεις του υπουργείου Παιδείας μοιάζουν να είναι πιο απρόβλεπτες και πιο ασταθείς και από μια βάρκα στ’ ανοιχτά. Στα Λύκεια φέτος, η Α’ Λυκείου ετοιμάζεται να συναντήσσει ένα νέο σύστημα, ενώ στη Γ’ Λυκείου ήταν να εφαρμοστεί ένα άλλο που τελικά ακυρώθηκε (χρόνος ημιζωής 1-1,5 χρόνος) και προσωρινά επιστρατεύθηκε και πάλι το παλιό που είναι δεκαετίας, αλλά κάθε χρόνο αλλάζει κι αυτό.... Ταυτόχρονα τα σχολεία στα χωριά και τις πόλεις κλείνουν, ενώ εδώ και τρία

χρόνια ούτε καν που έχει καθοριστεί τι προσόντα πρέπει να έχει μια πανεπιστημιακή σχολή για να ονομαστεί καθηγητική. Άλλωστε κι οι καθηγητές πάνε για απόλυση (κι αν απολύονται οι διορισμένοι, φαντάσου σε τι κατάσταση βρίσκεται η συμπαθής κατηγορία των “αδιόριστων εκπαιδευτικών”). Γιατί, λοιπόν, “ο πιο σημαντικός μηχανισμός για την αναπαραγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων” έχει περάσει σε αφάνεια και εισπράττει τόση αδιαφορία; Γιατί έχει μετατραπεί σε τσιφλίκι και δοχείο του κάθε φιλόδοξου σχεδίου του κάθε φιλόδοξου υπουργού;

Ας σκεφτούμε ξανά για μια στιγμή το σχέδιο για την αναπαραγωγή των τάξεων και το πώς αναπαράγεται σήμερα η κυρίαρχη κρατική ιδεολογία. Στις συνθήκες επίθεσης εναντίον της εργατικής τάξης που ζούμε τα τελευταία χρόνια, ποιες είναι οι δεξιότητες που απαιτούνται από τον κάθε εργάτη; Το εργασιακό μέλλον που μας επιφυλάσσουν έχει για όραμα και στόχο τα “φραουλοχώραφα της Μανωλάδας” και τα “μπουρδέλα της επαρχίας” κι όχι τον “υπερ”τεχνολογικό καπιταλισμό. Και γι’ αυτά χρειάζονται περισσότεροι μπάτσοι και φασίστες παρά “τεχνικές γνώσεις”. Δεν χρειάζεται κανένα σχολείο για να διδάξει την εργασιακή πειθαρχία σε ένα περιβάλλον 40+% ανεργίας. Ενώ είναι η τηλεόραση, το κουτσομπολιό και το ίντερνετ που έχουν αναλάβει την “εθνική” και “ηθική” καθοδήγηση των νεοσώων. Μετά από δεκαετίες ταξικής ήττας, έχει γίνει πια τόσο καλή δουλειά που οι ναζί της Χρυσής Αυγής έγιναν σταρ. Και γι’ αυτό δεν έφταιγε το σχολείο. Όσο για τη μεσαία τάξη, κανείς δεν έχει μείνει να την κλάψει (εκτός φυσικά από την αριστερά: μια αριστερά που ενώ κοντεύει να σκάσει για τα μεσαία στρώματα, δεν έχει βγάλει κιχ για την εργατική τάξη).

Το εκπαιδευτικό σύστημα, στο σύνολό του, μοιάζει όλο και περισσότερο σαν ένα “απαρχαιωμένο μέσο διδασκαλίας”. Κάτι θρανία και κάτι τάξεις που ξέμειναν από τα χρόνια του “κεϋνσιανισμού” και που μιας και δεν έχουν τι να τα κάνουν, τα δίνουν να παίξει κανένας “φιλόδοξος υπουργός”. Σε αυτούς τους χώρους κάνουν κατάληψη οι φοιτητές. Από αυτές τις εργασίες απέχουν οι δάσκαλοι και οι καθηγητές: γι’ αυτό και δεν είναι επικίνδυνοι. Αφού, λοιπόν, το όλο σχέδιο πάει για φούντο, τι θα γίνονταν αν οι απεργίες κράταγαν περισσότερο; Αν κράταγαν ένα χρόνο; Δύο; Όσο καθηγητές, μαθητές και δάσκαλοι δεν κρατάνε τίποτα άλλο πέρα από το “ρημάδι”, η μόνη αντιμετώπιση που θα έχουν θα είναι η αδιαφορία (ώσπου να πεθάνουν από την πείνα, άραγε;) ή και λίγο ξύλο (για τους πιο ακραίους από αυτούς). Όπως είπαμε και παραπάνω, οι κινήσεις τους γεννιούνται χωρίς δόντια.

Οπότε δεν υπάρχει πια τίποτα μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα που να έχει κάποια αξία; Ή να το πούμε χειρότερα: ήρθε η ώρα για το “χωρίς σχολεία, βόλτα στους δρόμους και ζωή”; Άλλου έχουμε αναφερθεί εκτενέστερα στην κατάρρευση του “κοινωνικού κράτους”. Το λεγόμενο κοινωνικό κράτος καταρρέει πράγματι, όχι άτακτα αλλά με σχέδιο: δηλαδή μετασχηματίζεται. Ό,τι θύμιζε “έμμεσο μισθό” εξαφανίζεται ταχύτατα, αλλά ό,τι έχει να κάνει με τον έλεγχο και την καταστολή μένει στη θέση του, διογκώνεται και γίνεται φασισμός. Με άλλα λόγια, τα σχολεία δεν είναι ακόμα περιττά. Απλώς ο σιδερένιος φράκτης τους έχει αρχίσει να γίνεται το πιο χρήσιμο τμήμα τους. Κι όσον αφορά τους μηχανισμούς ιδεολογίας, τι να τους κάνει κανείς όσο υπάρχει αυτή η άρνηση οργάνωσης και η ταξική ήττα των τελευταίων χρόνων; Αν υποθέταμε, όμως, ότι εκτός από την απεργία οι καθηγητές δευτεροβάθμιας αποφάσιζαν να πάνε και να μάθουν με τους μαθητές τους “άλλα”, αν υποθέταμε πως οι καθηγητές έψαχναν να βρουν τι πραγματικά πονάει και άπλωναν να το πάρουν; Μήπως τότε η χλιαρή κρατική αδιαφορία γίνονταν αμέσως οργή και σύγκρουση με τον “κομμουνιστικό κίνδυνο”; Αλλά βέβαια για να κάνεις τέτοια, πρέπει πρώτα να τα θέλεις και μετά να οργανώνεσαι για να τα πετύχεις. Και απέχουμε πάρα πολύ από παρόμοια σχέδια.

1. Βλ. σχετικά, την μπροσούρα “Φασισμός χωρίς θβάστικα”, από την αντιφασιστική συνέλευση Αυτοnome αντίφα που εκδόθηκε το 2010.